

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОГО МОВЛЕННЯ ЗАКОРДОННИХ РАДІОСТАНЦІЙ В УКРАЇНІ

Л. Павленко

*Інститут Журналістики КНУ ім. Т. Г. Шевченка,
вул. Мельникова, 36/1, 04119, м. Київ, Україна,
e-mail: lpavlenko@ukr.net*

Розглянуто інформаційні пріоритети сучасного мовлення закордонних радіостанцій в Україні. Проаналізовано тематику програм медіа-структур країн ЄС, США та Росії в українському радіоєфірі.

Ключові слова: міжнародне радіомовлення, закордонні радіостанції, український радіоєфір, інформаційна безпека.

До радіомовлення у світових масштабах держави вдаються певною мірою як до одного з інструментів зовнішньої політики. Кожна країна по-різному визначає для себе зовнішні інформаційні інтереси, але загалом йдеться про прагнення держави-мовника поширювати інформацію про себе без посередників на території країни-об'єкта мовлення. Питання про здатність держави ефективно виконувати цю інформаційну функцію ще більше актуалізується в умовах, коли з'являються причини говорити про загрози національній безпеці, однією зі складових котрої є інформаційна безпека. Саме в такій ситуації опинилася сьогодні Українська держава. Дослідник радіожурналістики В. Лизанчук бачить інформаційну безпеку України як „сукупність заходів і засобів, які повинні гарантувати і забезпечити інформаційний суверенітет України, самоідентифікацію нашої держави у світовому інформаційному просторі, захистити національну інформаційну сферу від зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз, сприяти розвитку, становленню, утвердженню правового режиму найбільшого сприяння свободі слова, ідеологічному та політичному плюралізму” [1, с. 69]. Але поки сформульовані науковцем положення залишаються незреалізованими. Навіть якщо говорити лише про аудіовізуальні засоби масової інформації, то доводиться констатувати, що по всій території України здійснюють телевізійне та радіомовлення десятки закордонних каналів. А в прикордонних регіонах української держави легше почути в ефірі станцію сусідньої держави, ніж вітчизняного мовника. При цьому міжнародну інформаційну діяльність української держави аж ніяк не можна назвати адекватною тим медійним атакам, що їх зазнає Україна.

Про що ж розповідають закордонні радіостанції українським слухачам? Відповідь на це питання видається дуже важливою (особливо з огляду на значну кількість іноземних мовників, котрі здійснюють свою діяльність в Україні) та лежить в площині інтересів національної інформаційної безпеки держави.

Новітнє вітчизняне журналістикознавство поступово поповнюється дослідженнями про діяльність закордонних радіостанцій в Україні. Зокрема, тему радіомовлення „Німецької хвилі” в Україні розробляли В. Гоян та О. Гоян [2]. Водночас варто

зазначити, що розвідки науковців торкнулися лише окремих аспектів теми роботи українського мовлення закордонних радіостанцій. Тому є очевидною потреба більш повної та всебічної розробки зазначеного питання.

Мета цієї наукової статті – дослідження інформаційних пріоритетів сучасного мовлення закордонних радіостанцій в Україні. Зокрема, аналіз тематичної структури програм європейських та американських медіа, а також програм Російської державної радіокомпанії в українському ефірі. Об'єктом цього дослідження є виключно мовлення тих радіостанцій, котрі є офіційними (державними чи суспільними за формою власності) представниками своїх країн в українському інформаційному просторі.

Найпотужніші міжнародні радіостанції, котрі працюють нині в українському ефірі, представляють країни Європейського Союзу, США та Росію.

Радіостанції країн Європи розповідають українським слухачам їхньою рідною мовою про події, процеси та явища, котрі відбуваються в державах-суб'єктах мовлення, в Україні та світі. Водночас кожна з них має певні пріоритети в роботі, власні принципи інформаційної діяльності, особливості тематичного наповнення програм.

Так, Українська служба Бі-Бі-Сі зосереджує свою увагу на подіях, котрі відбуваються в нашій державі, або на подіях міжнародного життя, що так чи інакше стосуються України. Водночас, журналісти Бі-Бі-Сі розповідають про усі важливі події глобального значення, повідомляють новини, що їх вважають за необхідне повідомити найавторитетніші засоби масової інформації світу. І все ж пріоритетним тут є інтерес до українського життя. Часто можна почути передачі з різних регіонів держави.

Українські програми міжнародного радіомовлення Великобританії в ефірі з 1 червня 1992 р. Поступово обсяги програм Української служби зростали. Згодом програми почали ретранслювати приватні і державні станції, котрі уклали відповідні угоди з корпорацією [3].

У своїх передачах кореспонденти Бі-Бі-Сі розповідають про політичне, економічне, громадське та культурне життя в Україні. У київській студії часто бувають відомі політики, науковці, письменники. Щодня слухачі цього радіо мають змогу почути різні погляди про всі важливі та актуальні процеси, котрі відбуваються в Українській державі. Значну увагу тут приділяють питанням співпраці України з НАТО, Європейським Союзом, висвітленню діяльності України у міжнародних організаціях, стосункам України з іншими державами. Отже, якщо йдеться про Бі-Бі-Сі, то сучасний пересічний слухач навряд чи взагалі асоціює цю радіостанцію з Великобританією, громадяни котрої, власне, і фінансують діяльність радіостанції. Адже передачі Української служби більше зосереджують увагу на українських реаліях – і в основних темах інформаційних випусків, і в темах аналітичних передач та інтерв'ю гостей студії. Так, якщо взяти за приклад найпопулярніші передачі Української служби Бі-Бі-Сі „Ранок з Бі-Бі-Сі” та „Добрий вечір з Лондона!”, то до уваги слухачів тут завжди розмови, коментарі, дискусії саме про ті події, котрі якраз є актуальними в Україні. Чи то йдеться про діяльність органів державної влади, чи про суспільні та економічні проблеми, чи про визначні культурні події.

Дещо іншим є тематичне спрямування україномовних програм „Німецької хвилі”. Тут більше інформації глобального значення, світових новин, зокрема, розповідей про життя Європейського Союзу, роль Німеччини у цьому об'єднанні. Передачі цієї радіостанції задовольняють інформаційний інтерес тих українців, які цікавляться сучасною Німеччиною, її політичним, громадським та культурним життям, можливостями вивчення німецької мови, навчання і роботи в цій країні та в інших державах

ЄС [4]. „Головною ідеєю мовлення „Німецької хвилі” є потужність і масштабність отримання світової інформації, створення розгалужених мереж і систем корпунктів, що працюють на одну мету – глобальне охоплення аудиторії” [5].

Так само власні пріоритети діяльності має ще одна європейська станція, котра здійснює мовлення серед інших мов і українською, – Всесвітня служба радіо Румунії. Це радіо зосереджує увагу слухачів переважно на темах, що стосуються румунської держави. Наприклад, щотижнева рубрика „Пам’ятні сторінки історії” розповідає про румунську історію з найдавніших часів і до сьогодення. Передачі „Унікальна Румунія”, „Виклики майбутнього”, „Події тижня”, „Культурне життя”, „Музика для всіх” висвітлюють різні аспекти знову ж таки румунського життя. „Туристична передача” та „Подорож Румунією” є гідом для україномовних слухачів, які хотіли б побувати в Румунії. Про Україну програми цієї станції розповідають переважно у світлі двосторонніх стосунків сусідніх держав. Про це говорять назви тематичних програм: „Взаємини”, „Українці в Румунії” та „Румуни в Україні”. В такому ж тематичному ключі працює Міжнародне Італійське радіо. Але тут мова йде про значно менші обсяги часу мовлення, котре, до того ж, здійснюється нерегулярно.

Українська редакція „Польського радіо для закордону” підбирає теми для своїх передач таким чином, що пересічний слухач отримує інформацію, котра є актуальною в нашій державі та паралельно дізнається про життя у сусідній Польщі. Програми української редакції складаються з рубрик, що мають досить загальні назви („Філософія, релігія та суспільство”, „Події і погляди”). Але теми, котрі кореспонденти обговорюють із учасниками передач, цілком конкретні та здатні задовольнити цікавість українського слухача про життя у сусідній Польщі та в своїй країні. Наприклад, наприкінці 2007 року на „Польському радіо для закордону” серед інших порушували такі теми: „Місце України у зовнішній політиці уряду Дональда Туска”, „Чому в Польщі протестують учителі”, „Український заробітчанин в Німеччині – жодних перспектив?”, „Поляки та Польща очима українців”, „Дмитро Чижевський – видатний український філософ ХХ сторіччя”, „Цикл міжнародних конференцій „Стадіони Європи 2012””.

Отже, проаналізувавши діяльність україномовних редакцій деяких радіостанцій країн Європи, можна зробити висновок, що кожна з них має певні пріоритети у своїй роботі. Одні ставлять собі за мету якомога більше розповісти українським слухачам про свою країну, про її роль та місце в Європейському Союзі, як наприклад, „Німецька хвиля”, Всесвітня служба радіо Румунії, Польське радіо для закордону, Міжнародне італійське радіо, інші, зокрема Бі-Бі-Сі, зосереджують більше уваги на подіях, процесах та явищах українського життя. Хоча, така класифікація може бути досить умовною, адже всі ці радіостанції є у певному сенсі унікальними засобами масової інформації, бо вони представляють в Україні різні держави та їхні народи зі своїм менталітетом. І це також не може не відобразитися на діяльності кожної з названих вище радіостанцій.

Російська державна радіокомпанія (РДРК) працює в ефірі 160 країн 32 мовами. У концепції РДРК йдеться про те, що будучи державним мовленням, „Голос Росії” представляє позицію Російської Федерації у зовнішній політиці, обстоюючи в своїх програмах інтереси Росії. Важливим напрямом міжнародного російського радіо концепція визначає підготовку передач для російськомовної діаспори за кордоном [6]. Підтвердженням цієї тези є, наприклад, той фат, що РДРК потурбувалася про високу якість прийому своїх програм, зокрема, на тих територіях української держави, де компактно проживає російськомовне населення. Наприклад, в АР Крим, де „Голос

Росії” ретранслують „Транс-М-Радио” та інші станції. Аналіз діяльності російського іномовлення останніх років в Україні дає нагоду стверджувати, що саме робота для російськомовної аудиторії є основним пріоритетом „Голосу Росії”. Ще один аргумент на користь цієї тези – той факт, що російське міжнародне радіо мовить на території пострадянських країн лише російською мовою. На „Голосі Росії” немає передач ні українською, ні іншими мовами колишніх радянських республік. „На сучасному „Голосі Росії” повністю відсутнє мовлення мовами республік колишнього Радянського Союзу, а нині держав СНД. Так, радіомовна служба „Співдружність” з січня 2001 року здійснює спрямоване мовлення на країни СНД та Балтії російською мовою... Від початку при формуванні служби як спрямованого мовлення на країни СНД та Балтії не було завдання працювати мовами об’єкта мовлення. Головною метою була пропаганда російської мови. Глобальна ідея проекту виглядала так: співвітчизники, які живуть в країнах Співдружності, не мають забувати російську мову та російську культуру” [7]. Такі пріоритети міжнародної інформаційної діяльності не є унікальним явищем у світовій практиці ЗМІ. Всесвітня служба радіомовлення України ставить перед собою, по суті, ті ж завдання, звертаючись до української діаспори в США, Канаді, Австралії, Росії та багатьох інших державах світу. Однак, передачі „Голосу Росії” характеризуються особливою агресивністю у просуванні своїх інтересів. Це констатують у численних матеріалах вітчизняні медіа. Варто зазначити, що критичні виступи щодо російських радіопередач з’явилися в українській пресі після Помаранчевої революції, коли влада країни почала активно проводити політику, спрямовану на укріплення позицій державної мови. А ще кілька років тому газети рапортували про зустріч Президента РФ В. Путіна та Президента України Л. Кучми, за результатами котрої глави держав підписали низку домовленостей, серед котрих була і угода про співпрацю Російської державної радіокомпанії та Національної радіокомпанії України. За умовами відповідного документа, державні радіокомпанії двох держав почали обмін радіопередачами [8].

Після зміни політичної ситуації в Україні наприкінці 2004 року вітчизняні журналісти отримали можливість працювати в умовах реальної свободи слова, а прихильники національно-патріотичної ідеології отримали політичну підтримку. Тому часто лунає критика домінування у східних та південних областях України російськомовних засобів масової інформації [9, 10]. Водночас автори критичних матеріалів частіше негативно відгукуються не про мову „Голосу Росії”, а про категоричність та однополярність позицій, озвучених авторами та учасниками передач РДРК. „Ефір щедро наповнений міжнародним радіо „Голос Росії”, що ретранслюється більшістю FM-радіостанцій, котрі багаторазово повторюють аналітичні та інформаційні випуски. У більшості з них Україна та діяльність керівників держави висвітлюється негативно”[11]. „Радіокомпанії типу „Голосу Росії” за допомогою надпотужних радіопередавачів транслюють свою продукцію на середніх хвилях... Російські політики у подібних програмах дозволяють собі прямі випади на сам факт історичного існування української державності, нації. Та прямо закликають повернути Україну до складу Росії. А це вже агресивна пропаганда проти України як держави” [12].

Звернення до першоджерела лише підтверджує критику. На інтернет-сторінці „Співдружності” (сайт „Голосу Росії”) йдеться про те, що головна редакція мовлення на країни СНД та Балтії визначає для себе основним завданням „збереження багатолітніх традицій вітчизняного радіомовлення, суміщаючи їх із сучасним, динамічним медіаформатом. Гострі політичні програми та коментарі, думки гостей

студії, думки експертів щодо актуальних проблем внутрішньої та зовнішньої політики – насамперед відносно країн СНД та Балтії – у повній мірі відображають сьогоднішній день Росії” (інтернет-сайт „Голосу Росії”). Однак теми передач, представлені на цій же інтернет-сторінці, а також на інших сторінках цього сайту, демонструють гостроту не скільки щодо проблем російської політики, стільки щодо внутрішніх проблем країн-об’єктів мовлення. Наприклад, коментуючи тему Голодомору в Україні 1932–1933 років, політичний оглядач „Голосу Росії” В.Самарін так назвав свій матеріал: „Україна: спекуляції на тему голодомору безпідставні та безсовісні”. У тексті цього коментаря автор пише: „мусуючи тему Голодомору в Україні [...] намагаються представити цю трагедію як „геноцид українського народу”. [...] Відомо, що розкручуючи цю завідомо неправдиву тезу, її автори та прихильники роздмухують в сучасному українському суспільстві русофобні настрої” (рубрика „Коментарі дня”) [13]. Такий стиль є характерним не лише тоді, коли йдеться про такі принципи для Росії теми як Голодомор в Україні. У тому ж дусі звучать матеріали на теми внутрішньої української політики [14].

США представлені в українському радіоефірі станцією Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода. Це – некомерційна інформаційна служба, котру фінансує Конгрес Сполучених Штатів Америки і котра веде радіомовлення на країни Східної і Південно-Східної Європи, Кавказу, Центральної Азії, Близького Сходу. Понад 35 мільйонів слухачів звикли щодня слухати передачі РВЄ/РС. Українською мовою ці радіостанції мовлять ще з часів „холодної війни”. У 1990-х роках їхня присутність в Україні значно розширилася.

„Радіо Свобода” інформує слухачів про актуальні новини в різних сферах життя українського суспільства. В ефірі звучать коментарі про внутрішні та міжнародні події, інтерв’ю на теми з історії, культури та релігії нашої країни, літературні огляди. Особливу увагу тут приділяють підтримці українських національних інтересів, питанням національного відродження, розповідаючи про сучасні досягнення українців у мистецтві, а також про важливі, але почасти забуті факти української історії. Аналіз тематичної структури програм „Радіо Свобода” показує, що більшість передач станції розповідають слухачам про Україну. Так, передачі „Свобода сьогодні”, „Перед мікрофоном „Свободи””, „Звуки життя”, „Дійова особа”, „Нова Україна”, „Ранкова „Свобода””, хоч і мають різні назви, але теми цих передач часто збігаються. Переважно в них йдеться про українські політичні процеси, проблеми українського суспільства. Часто в центрі дискусій опиняються питання міжнародного життя української держави, зокрема все, що стосується європейської та євроатлантичної інтеграції країни, проблемні аспекти українсько-російських відносин. Тобто основним інформаційним пріоритетом „Радіо Свобода” є події, процеси, явища, котрі відбуваються в Україні. І лише одна десята частина тем названих передач стосується міжнародного життя. Такі передачі як „Панорама „Свободи””, „Нова Україна”, „Країна інкогніто”, „Виміри життя”, „Свобода совісті” розповідають лише про Україну. Не можна стверджувати, що програми „Радіо Свобода” користуються масовою популярністю, але вони мають своїх постійних слухачів. На цій станції існує усвідомлення, що така робота не завжди буває вдячною, оскільки нести космополітичну ідею завжди легше, ніж заглиблюватися в такі недоторкані теми як національна спадщина чи релігія, що постійно робить „Радіо Свобода”. Таку думку висловив у одному зі своїх інтерв’ю директор Української служби РС [15].

Після 59-ти років мовлення 31-го грудня 2008 року востаннє вийшли в ефір українські радіопрограми „Голосу Америки”, що був також представником США у вітчизняному інформаційному просторі [16].

„Голос Америки” готував для українського слухача меншу кількість радіограм, аніж „Свобода”. При цьому різнилася й тематика передач. В українському радіоэфірі звучали у будні три передачі на добу. Окрім міжнародних та американських новин, Українська служба цієї станції висвітлювала головні події в Україні та політику США щодо України, інформувала про життя української діаспори, надавала ефір українським та американським політикам і громадським діячам [17]. Але якщо порівнювати тематику програм „Голосу Америки” та „Радіо Свобода”, то варто відзначити, що на „Голосі” пріоритетними були теми міжнародного життя, зокрема ті, котрі є актуальними в США. Власне, один із трьох основних принципів, що ними у своїй роботі керуються журналісти „Голосу Америки”, закликає „глибоко висвітлювати американську точку зору, якісно та переконливо представляти політику США...”. Разом з тим в журналістському кодексі радіостанції окремо йдеться про те, що „кореспонденти та диктори „Голосу Америки” не є рупором уряду Сполучених Штатів” [18].

Унаслідок цього короткого огляду можемо зробити висновок про те, що Україна була і залишається об’єктом інформаційної діяльності всіх своїх територіальних сусідів та інших держав, особливо тих високорозвинутих країн, що мають значний вплив на міжнародне політичне та економічне життя.

Діяльність закордонних радіостанцій в Україні здійснюється зазвичай у двох напрямках. Одні закордонні медіа намагаються донести до українського слухача якнайбільше інформації про свої держави, а інші міжнародні радіостанції зосереджують свою увагу на різних сферах українського життя. Водночас держави, котрі працюють в українському радіоэфірі, мають одну спільну і головну рису – вони мають змогу без посередників доносити інформацію до української аудиторії, а отже, можуть бути впевненими, що українці почують саме те, що вони їм хотіли сказати, а не те, що перекажуть медіа інших держав. Для українців закордонні радіостанції – це, насамперед, можливість почути альтернативну точку зору на події, котрі відбуваються в Україні та в світі.

Подальші дослідження цього сегменту засобів масової інформації є важливими з точки зору вивчення досвіду діяльності провідних міжнародних радіостанцій та для усвідомлення інформаційної політики щодо України тих держав, котрих представляють в українському ефірі їхні звукові медіа.

1. Лизанчук В. Свобода слова в контексті українського державотворення // Вісник Львівського університету. Серія: журналістика. – 2001. – Вип. 21. – С.66–76.

2. Гоян В., Гоян О. „Німецька хвиля” на українському ґрунті // Наукові записки ІЖ. – К., 2001. – Т.3, ст. 65–73.

3. Спогади про утворення УС Бі-Бі-Сі. [Електронний документ]. (http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/story/2007/06/printable/070603_interactive_anniv_is.shtml). (Перевірено 13.02.2008 р.).

4. Леміш А. „Німецька хвиля” в українському ефірі // „День” №57, 31.03.2000р.

5. Гоян В., Гоян О. „Німецька хвиля” на українському ґрунті // Наукові записки Інституту журналістики. – К., 2001. – Т.3, ст. 65–73.

6. Радиожурналистика. Под ред. А. А. Шереля. – Изд-во Моск-го ун-та. – 2000г. [Электронный документ]. Проверено 13.01.2008г. (<http://evartist.narod.ru/text5/44.htm>).

7. Кузьмина Е.Г., Новиков К. Ю. Современное международное радиовещание из России: истоки, проблемы, перспективы // Медиаскоп // 25.09.2006 г. [Электронный документ]. Проверено 13.01.08 г. (http://www.mediascope.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=142).

8. Телекритика // 27.01.2003 р. // „Голос Росії” почне мовлення на всю Україну за сприяння держави”. [Електронний документ]. (<http://www.telekritika.ua/news>). Перевірено 13.01.08 р.
9. Горянин Я. Пошесть мовного сепаратизму // Гомін України // липень, 2006р. [Електронний документ]. Перевірено 13.01.2008р. (http://www.homin.ca/news_view.php?category=politics&news=26&lang=ua).
10. Соловей Т. „Ми вас любимо, а ви нас?” // Кримська світлиця // 17.12.2004 р. [Електронний документ]. (<http://svitlytsia.crimea.ua/index.php?section=vip&vipID=140>). Перевірено 13.01.2008 р.
11. Діденко Ю. Ох, літо інформаційно не українське // сайт НРУ, 8.07.2006 р. [Електронний документ]. (<http://www.nru.org.ua/print/?id=23&t=analitic>). Перевірено 13.01.2008 р.
12. Червак Б. Інформаційний експансіонізм. [Електронний документ]. (http://www.infoukes.com/newpathway/49-50-2006_Page-5-1.htm).
13. Самарин В. // Радиоканал „Содружество” // Коментарии дня. [Электронный документ]. (<http://www.ruvr.ru/index.php?lng=ru>). Проверено 13.01.2008 г.
14. Синельников В. // Радиоканал „Содружество” // Акценты. [Электронный документ]. (<http://www.ruvr.ru/index.php?lng=rus>). Проверено 13.01.2008 г.
15. Денисенко В. Коли закриють українську службу „Радіо Свобода”? // „День” №99, 10.06.2004.
16. Електронний документ. http://www.voanews.com/ukrainian/radio_programs.cfm
17. Історія Української служби „Голосу Америки”. // <http://www.voanews.com/ukrainian/history.cfm> // [Електронний документ]. (Перевірено 18.02.2008).
18. Столяров І. „Голос Америки”: happy end не відбувся. // „Телекритика”, 05.04.2004.

THE INFORMATIONAL PRIORITIES OF MODERN INTERNATIONAL RADIO BROADCASTING IN UKRAINE

L. Pavlenko

*Institute of Journalism of Kyiv Taras Shevchenko National University,
Melnykov Str., 36/1, 04119, Kyiv, Ukraine,
e-mail: lpavlenko@ukr.net*

The informational priorities of foreign radio stations in Ukraine are considered in the article. Author analyzes topics of programs of EU, USA and Russian mass-media in Ukraine.

Key words: international broadcasting, foreign radio stations, Ukrainian radio air, informational security.

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ПРИОРИТЕТЫ СОВРЕМЕННОЙ РЕЧИ ЗАРУБЕЖНЫХ РАДИОСТАНЦИЙ В УКРАИНЕ

Павленко Л.

*Институт Журналистики КНУ им. Т. Г. Шевченко,
ул. Мельникова, 36/1, 04119, г. Киев, Украина,
e-mail: lpavlenko@ukr.net*

Рассмотрены информационные приоритеты современной речи зарубежных радиостанций в Украине. Проанализирована тематика программ медиа-структур стран ЕС, США и России в украинском радиэфире.

Ключевые слова: международное радиовещание, зарубежные радиостанции, украинский радиэфир, информационная безопасность.

Стаття надійшла до редколегії 14.04.09

Прийнята до друку 15.06.09